

Любов Ярославівна **ШЕВЧЕНКО**

к. е. н., доцент кафедри, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2188-1735>
e-mail: shevchenko@donnuet.edu.ua

Валерія Русланівна **МУЛЯВА**

студентка, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0294-9925>
e-mail: mulyava@donnuet.edu.ua

СУТНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ, ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті обґрунтовуються теоретико-методичні аспекти обліку виробничих запасів на підприємствах, досліджується їх економічна сутність та основні нормативні документи, що регламентують порядок їх відображення у бухгалтерському обліку. Окреслюється важливість ефективного використання матеріалів у виробництві та запропоновані дії, що сприяють покращенню та підвищенню ефективності обліку виробничих запасів. Визначено проблеми, що виникають в умовах наявного порядку ведення обліку виробничих запасів на підприємстві, та запропоновані дії для їх вирішення. Також запропоновано вдосконалення з обліку запасів, які підвищать їх ефективність та результативність їх використання на підприємстві.

Ключові слова: виробничі запаси, бухгалтерський облік, облік виробничих запасів, проблеми ведення обліку виробничих запасів

ВСТУП

Облік запасів завжди був актуальним питанням на багатьох підприємствах, що пов'язується із забезпеченням ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Так, нестача запасів на будь-якій стадії виробництва веде до порушень безперервності поточних процесів, надлишки запасів збільшують витрати, які спрямовані на їх зберігання. Це все зумовлює необхідність у дослідженні сучасних особливостей організації обліку виробничих запасів на підприємствах з метою досягнення більш ефективних результатів діяльності.

МЕТА статті – дослідження теоретичних положень з обліку виробничих запасів, підвищення їх ефективності використання на підприємстві, проблеми обліку та напрями їх вдосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні сутності та проблем обліку виробничих запасів використано такі методи дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення, індукція та дедукція.

РЕЗУЛЬТАТИ

Запаси, можна трактувати, як основну частину активів організації, яку використовують у вигляді сировини чи матеріалів для виробництва певної продукції, що призначена для продажу, надання послуг чи виконання робіт.

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси»: запаси – це активи, які утримуються для подальшої реалізації за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшої реалізації продукту виробництва; утримуються для споживання під час виготовлення продукції, надання послуг та виконання робіт, а також управління підприємством [1].

До запасів належать: сировина, основні й допоміжні матеріали, пально-мастильні матеріали, запасні частини, тара, інвентар, господарське приладдя, інструменти, оснащення та пристрої, змінне обладнання,

тимчасові споруди та пристрої, тварини на вирощуванні та відгодівлі, продукція сільськогосподарського виробництва, товари та готова продукція.

Основним нормативним актом, що регулює порядок відображення у бухгалтерському обліку виробничих запасів є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [2].

Поняття «запаси» є предметом дослідження великої кількості теоретиків й практиків. Так, наприклад, Я.Д. Крупка та З.В. Задорожний визначають виробничі запаси як частину оборотних засобів підприємства, що входить до їхнього складу, а саме сировина, матеріали, малочінні та швидкозношувальні предмети, незавершене виробництво, готова продукція та товари [3, с. 104].

І.Ю. Чаюн вважає запаси матеріальними ресурсами, що потрібні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери матеріального виробництва та задоволення потреб населення, які зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх наступного використання [4, с. 44].

О.В. Болдуєв визначає виробничі запаси як предмет праці або матеріальних ресурсів, причому зазначено, що в одних джерелах вони беруть участь у створенні матеріальних благ, а в інших вони не повинні використовуватися в процесі виробництва [5, с. 36].

Взагалі мета обліку виробничих запасів полягає у дослідженні методик оцінювання бухгалтерського обліку запасів для прийняття ефективних управлінських рішень стосовно збереження сировини та матеріалів, раціонального використання ресурсів, оптимізації матеріальних витрат. Облік запасів є одним із найскладніших через величезний обсяг інформації, відповідно до якого й виникають більшість проблем. Ефективне використання матеріалів у виробництві є важливою умовою для правильного обліку запасів.

Саме тому для покращення та підвищення ефективності обліку виробничих запасів потрібно:

– забезпечити своєчасне та якісне відображення

всіх господарських операцій з надходження чи вибуття;

- своєчасно здійснювати розрахунки з постачальниками стосовно придбаних виробничих запасів, які спрямовано на погашення надмірних кредиторських заборгованостей;

- здійснювати інвентаризацію розрахунків для контролю стану розрахунків за відстроченою заборгованістю;

- вжити заходів з посилення внутрішнього контролю за первинними документами у разі надходження чи вибуття запасів;

- здійснювати попередній контроль, який починається під час підписання бухгалтерією документів;

- своєчасно обліковувати первинні документи, які неправильно оформляються у разі надходження чи вибуття матеріалів.

Підприємства стикаються з різноманітними проблемами щодо організації обліку виробничих запасів. Так, наприклад, проблеми обліку запасів виникають при оцінці на дату балансу. Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси»: виробничі запаси слід оцінювати за найменшою з двох оцінок: собівартістю або чистою вартістю реалізації на дату балансу. Сума, яка перевищує первісну вартість запасів над чистою вартістю реалізації запасів, повинна списуватись до складу витрат за звітний період. Однак величина чистої вартості реалізації є досить суб'єктивною, оскільки на практиці навіть оцінювачам важко достовірно визначити очікувані ціни та витрати, пов'язані з продажем запасів.

Одним зі способів визначення справедливої та чистої вартості реалізації є такий: створюється загальнодержавна база даних середніх ринкових цін на найпоширеніші види активів, що дасть змогу підприємствам використати одні й ті ж самі дані для визначення справедливої вартості активів.

Ще однією проблемою на підприємстві, якій слід приділити увагу, є надлишок чи нестача запасів. Нестача запасів на будь-якій стадії виробництва та обігу веде до порушення безперервності та ритмічності поточних процесів. Надлишки запасів сприяють зростанню витрат, спрямованих на їх зберігання та заморожування оборотних засобів підприємства. Отже, своєчасна та достатня забезпеченість підприємства запасами веде до зниження витрат, підвищення прибутку, до ритмічної та ефективної роботи підприємства. У зв'язку з цим бухгалтерський облік виробничих запасів має бути спрямовано на вирішення проблем бізнесу та сприяти забезпеченню контролю за своєчасністю постачання, виявленням надлишків та нестач, раціональним використанням ресурсів загалом шляхом своєчасного та повного надання необхідної інформації для ефективного управління запасами.

Одним з основних заходів, що дають змогу покращити якість обліку на підприємстві, є здійснення внутрішньої перевірки із залученням кваліфікованих фахівців, добре ознайомих зі специфікою досліджуваного підприємства. Цей метод контролю дасть змогу здійснити всебічне оцінювання виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства, а також інших об'єктів господарської діяльності з виконання виробничих та фінансових планів, витрачання матеріальних та трудових ресурсів, результатів комерційної діяльності за певний період, забезпечення

збереження власності, виявлення резервів, підвищення ефективності виробництва.

Також, здійснюючи облік виробничих запасів, повинні використовуватися договори з постачальниками та первинні документи; первинні документи транспортних організацій стосовно оформлення операцій з перевезення придбаних запасів та відпущених стороннім організаціям, а також розвантажувальних робіт; первинні документи стосовно оформлення прийому та відпуску виробничих запасів; журнали обліку вантажів, які надійшли; дані первинних звітів з використання товарно-матеріальних цінностей, а також їх аналітичного обліку; інвентаризаційні відомості, протоколи засідань інвентаризаційних комісій з розгляду та затвердження результатів інвентаризації товарно-матеріальних цінностей, облікові реєстри.

Автоматизована система управління підприємством є однією з умов зі скорочення помилок обліку запасів. Особливе значення має приділятися автоматизації розрахунків із планування, обліку та аналізу використання матеріальних ресурсів. Ці розрахунки зазвичай виконуються у таких відділах, як управління матеріальним постачанням, основним виробництвом, бухгалтерською службою. Процесами управління запасами на підприємстві повинні займатися різні підрозділи, такі як відділи матеріально-технічного забезпечення та їх склади, бухгалтерія тощо.

У разі застосування автоматизованих систем управління до неї вписується інформаційно-обчислювальний чи обчислювальний центр. Керівна частина підприємства – це процеси організації планування, обліку, регулювання, контролю та аналізу виробничих запасів.

Інформаційне забезпечення системи поділяється на позамашинне та внутрішньомашинне. Система документації повинна включати нормативно-довідкову та оперативну документацію. Нормативно-довідкова містить технологічну, довідкову інформацію. Важливе місце серед оперативної документації має займати облікова, що поділяється на прибуткову та видаткову. До прибуткових документів належать прибуткові ордери, накладні прибуткові документи на переміщення. До видаткових документів відносяться лімітно-забірні картки, вимоги на переміщення, накладні на відпуск матеріалів на сторону.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити такі висновки. Виробничі запаси є складником оборотних засобів організації, величина виробничих запасів, їх придбання та вибуття в організації мають прямий вплив на безперервність виробничого процесу.

Виробничі запаси мають досить високу частку у собівартості продукції. Тому своєчасно правильний облік виробничих запасів дозволяє своєчасно здійснювати контроль над їх використанням. Вони є частиною оборотного капіталу, який є необхідним для здійснення діяльності підприємства його розширення. Їхній грамотний, систематизований облік є гарантією ефективного управління підприємством.

У сфері аналізованих питань можна зробити низку висновків та пропозицій.

1. Велику роль у цьому завданні займає правильно та чітко організований облік. Він повинен вчасно на-

давати керівникам та іншим зацікавленим особам необхідну інформацію для ефективного управління виробничими запасами, щоб забезпечити найкращі умови для виробництва якісної продукції та знайти резерви зниження її собівартості у раціональному використанні матеріалів.

2. З метою покращення документообігу та порядку обліку розрахунків з постачальниками рекомендовано матеріали, що надійшли до складу, обліковувати в день їх фактичного надходження. За відсутності рахунків-фактур від постачальників матеріальні цінності слід враховувати за цінами, передбаченими відповідними господарськими договорами з постачальниками. Також необхідно покращити схему документообігу для того, щоб інформація про матеріали, що надійшли, потрапляла до бухгалтерії в найкоротші терміни, уникаючи простою документів на складах та в інженерній службі з обов'язковим відображенням даних вимог до облікової

політики підприємства.

3. Для отримання більш об'єктивної інформації про реальну вартість матеріалів організації пропонується формувати резерви під зниження вартості матеріальних цінностей.

4. Рекомендовано створити загальнодержавну базу середніх цін на ринках на розповсюджені види активів для вирішення проблеми визначення первісної вартості, справедливої вартості та чистої вартості реалізації запасів.

5. Проблема низького рівня інформатизації управління виробничими запасами підприємства можна вирішити шляхом автоматизації робочих місць працівників та бухгалтерії.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що вищезазначені вдосконалення підвищать ефективність обліку запасів на підприємстві та покращать його результативність у фінансово-економічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Бухгалтерський облік / Я.Д. Крупка та ін.. Тернопіль, 2018. 460 с.
4. Чаюн І.Ю., Бондар І.Ю. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства. Київ, 2014. 111 с.
5. Болдуєва О.В., Рыбалко О.М. Проблеми обліку та оцінки виробничих запасів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 4. 147 с.

References

1. National regulation (standard) of accounting 9 "Inventories". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (in Ukrainian).
2. On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: The Law of Ukraine dated July 16, 1999. No. 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (in Ukrainian).
3. Accounting / Y.D. Krupka et al. Ternopil, 2018. 460 p (in Ukrainian).
4. Chaiun I.Yu., Bondar I.Yu. Management of material and technical support of the enterprise. Kyiv, 2014. 111 p. (in Ukrainian).
5. Boldusheva O.V., Rybalko O.M. Problems of accounting and valuation of production stocks. *Accounting and auditing*. 2014. No. 4. 147 p (in Ukrainian).

Liubov SHEVCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor of department, Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2188-1735>
e-mail: shevchenko@donnuet.edu.ua

Valeriia MULIAVA

student, Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0294-9925>
e-mail: mulyava@donnuet.edu.ua

THE ESSENCE OF PRODUCTION STOCKS, ACCOUNTING PROBLEMS AND DIRECTIONS FOR ITS IMPROVEMENT AT THE ENTERPRISE

Production stocks are the subject of labor, which, together with the means of labor, provide the production process of the enterprise where they are used. This topic is relevant, because in the conditions of a market economy, production stocks are an important element of the activity of any enterprise, therefore, their appropriate use in production becomes important. All this leads to the need to study the modern features of the organization of inventory accounting at enterprises in order to achieve more effective results. The paper substantiates the theoretical and methodological aspects of accounting for production stocks at enterprises, examines their economic essence and the main regulatory documents regulating the order of their display in accounting. The importance of effective use of materials in production and proposed actions contributing to the improvement and increase in the efficiency of accounting for production stocks are outlined. The problems that arise with the existing procedure for keeping records of production stocks at the enterprise, which are related to ensuring the efficiency of the enterprise's financial and economic activities, are identified. Such problems as: insufficient automation of the primary accounting of production stocks or the problem of determining the valuation of stocks on the balance sheet date. The following actions were proposed to solve these and other problems in order to improve the quality of accounting at the enterprise: the creation of a nationwide database regarding average market prices for various types of assets; carrying out an internal inspection at the enterprise with the involvement of qualified specialists; the use of automation of calculations for planning, accounting and analysis of the use of material resources. Also, improvements were proposed regarding inventory accounting, which will increase their efficiency and effectiveness of their use at the enterprise. It can be concluded that the improvements mentioned above will increase the efficiency of inventory accounting at the enterprise and improve its effectiveness in financial and economic activity.

Keywords: production stocks, accounting, accounting of production stocks, problems of keeping records of production stocks